

ÇOKLU YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLER VE EĞİTİMLERİ

Pınar ŞAFAK ¹

Mehmet Emin KALAYLI ²

ÇOKLU YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLER

Çoklu yetersizliği olan bireyler için eğitim, sadece bilgi edinmekten çok daha öte bir anlam taşır. Bu bireyler için eğitim, dünyayla iletişim kurmanın, potansiyellerini keşfetmenin ve bağımsız bir yaşam sürdürebilme becerilerini geliştirmenin en önemli araçlarından biridir. Özel eğitim yöntemleri ve destekleyici ortamlar sayesinde, bu bireyler kendi hızlarında öğrenir, sosyal becerilerini geliştirir ve öz güvenlerini artırır. Eğitim, bu bireylerin toplumun değerli birer parçası olduklarını gösterir ve yaşam kalitelerini önemli ölçüde yükseltir. Bu sayede hem bireyler hem de toplum, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir hale gelir. Bu eğitim sağlanmasında en önemli rol de özel eğitim öğretmenlerine düşmektedir.

Özel eğitim öğretmenlerinin, çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitimi konusunda bilgi sahibi olmaları, gelecekteki meslek hayatları için son derece önemlidir. Günümüzde eğitim sistemleri, tüm öğrencilerin potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için daha kapsayıcı hale gelmektedir. Bu kapsamda, öğretmenlerin farklı öğrenme güçlükleri ve ihtiyaçları olan öğrencilerle nasıl etkileşim kuracaklarını, onlara uygun öğretim yöntemlerini nasıl belirleyeceklerini ve destekleyici bir öğrenme ortamını nasıl oluşturacaklarını öğrenmeleri gerekmektedir. Çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitimi konusunda bilgi sahibi olan öğretmenler, bu öğrencilerin farklılıklarına karşı daha önyargısız bir yaklaşım sergileyebilir, her birinin kendine özgü öğrenme stillerini ve hızlarını göz önünde bulundurarak eğitim programlarını bireyselleştirebilir, etkili iletişim becerileri sayesinde öğrencilerle daha güçlü bağlar kurabilir ve karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmek için farklı çözüm

¹ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Çok Engelliler Eğitimi AD., apinar@gazi.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3386-9816

² Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Çok Engelliler Eğitimi AD., mehmetemin.kalayli.955@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5030-8052

KAYNAKLAR

- Agran, M., Blanchard, C., Wehmeyer, M. L., & Hughes, C. (2001). Teaching students to self-regulate their behavior: The differential effects of student-vs. teacher-delivered reinforcement. *Research in Developmental Disabilities*, 22(4), 319-332.
- Alper, S. (2003). Students with moderate and severe disabilities: Definitions and descriptive characteristics. In D. L. Ryndak & S. Alper (Eds.), *Curriculum and instruction for students with significant disabilities in inclusive settings* (2nd ed., pp. 1-11). Allyn and Bacon.
- Arter, J. A., & Spandel, V. (2005). Using portfolios of student work in instruction and assessment. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 11(1), 36-44.
- Ataman, A. (1997). Özel Eğitim. In L. Küçükahmet (Ed.), *Eğitim Bilime Giriş*. Gazi Kitabevi.
- Ayyıldız, E. (2012). Çok engelli görmeyen çocuklar için Söz Öncesi İletişim Becerileri Ölçeği'nin geliştirilmesi [Unpublished doctoral dissertation]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bambara, L. M., Koger, F., Katzer, T., & Davenport, T. A. (1995). Embedding choice in the context of daily routines: An experimental case study. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 20(3), 185-195.
- Bellini, S., Peters, J. K., Benner, L., & Hopf, A. (2007). A meta-analysis of school-based social skills interventions for children with autism spectrum disorders. *Remedial and Special Education*, 28(3), 153-162.
- Beukelman, D. R., & Mirenda, P. (2007). *Augmentative and alternative communication: Supporting children and adults with complex communication needs*. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Bondy, E., & Ketts, S. (2001). "Like Being at the Breakfast Table": The Power of Classroom Morning Meeting. *Childhood Education*, 77(3), 144-149.
- Bondy, A., & Frost, L. (2001). The Picture Exchange Communication System. *Behavior Modification*, 25(5), 725-744.
- Brady, N. C., & Bashinski, S. M. (2008). Increasing communication in children with concurrent vision and hearing loss. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 33(1-2), 59-70.
- Bruce, S. M. (2011). Severe and multiple disabilities. In J. M. Kauffman & D. P. Hallahan (Eds.), *Handbook of Special Education* (pp. 291-303). Taylor and Francis.
- Browder, D. M., Spooner, F., & Wakeman, S. Y. (2011). *Teaching students with moderate and severe disabilities*. Guilford Press.
- Brown, F., Lehr, D., & Snell, M. E. (2011). Ecological inventories. In M. E. Snell & F. Brown (Eds.), *Instruction of students with severe disabilities* (pp. 93-102). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Brug, A., Putten, A., Penne, A., Maes, B., & Vlaskamp, C. (2012). Multi-sensory storytelling for persons with profound intellectual and multiple disabilities: An analysis of the development, content and application in practice. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 25, 350-359. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2012.00691.x>
- Carter, E. W., & Hughes, C. (2006). Including high school students with severe disabilities in general education classes: Perspectives of general and special educators, paraprofessionals, and administrators. *Research and Practice for Persons With Severe Disabilities*, 31, 174-185.
- Carter, E. W., & Hughes, C. (2007). Social interaction interventions: Promoting social competence and peer relationships. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 32(4), 294-302.
- Collins, C. B. (2007). *Moderate and Severe Disabilities: A Foundation Approaches*. Pearson Education, Inc.
- Demchak, M., & Downing, J. (2002). The preschool student. In J. E. Downing (Ed.), *Including students with severe and multiple disabilities in typical classrooms: Practical strategies for teachers* (2nd ed., pp. 71-91). Brookes.
- Deno, S. L. (2003). Curriculum-based measurement: Development and perspectives. *Assessment for*

Effective Intervention, 28(3-4), 3-13.

- Downing, J. E. (2005). *Teaching Communication Skills to Students with Severe Disabilities*. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Downing, J. E. (2001). Meeting the communication needs of students with severe and multiple disabilities in general education classrooms. *Exceptionality*, 9(3), 147-156.
- Dykes, M. K., & Erin, J. N. (1999). *Developmental assessment for individuals with severe disabilities: Examiner's manual* (2nd ed.). Pro-Ed.
- Eldeniz Çetin, M., & Şafak, P. (2017). An evaluation of the preferences of individuals with severe and multiple disabilities and the teaching of choice-making skills. *Educational Research and Reviews*, 12(3), 143-154.
- Ezell, D., & Klein, C. (2003). Impact of Portfolio Assessment on Locus of Control of Students with and without Disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 38(2), 220-228. <http://www.jstor.org/stable/23879598>
- Farrell, P. (2000). The impact of research on developments in inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 4(2), 153-162.
- Frost, L. (2002). The picture exchange communication system. *Perspectives on Language Learning and Education*, 9(2), 13-16.
- Ghaemmaghami, M., Hanley, G. P., Jessel, J., & Landa, R. (2018). Shaping complex functional communication responses. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 51(3), 502-520.
- Giangreco, M. (2006). Foundational concepts and practices for educating students with severe disabilities. In M. E. Snell & F. Brown (Eds.), *Instruction of students with severe disabilities* (6th ed., pp. 1-27). Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Giangreco, M. F. (2011). Educating students with severe disabilities. In M. E. Snell, & F. Brown (Eds.), *Instruction of students with severe disabilities* (pp. 1-28). NJ: Pearson.
- Hanreddy, A., & Peckham-Hardin, K. (2015). The General Education Classroom: A Rich Communicative Environment. In J. E. Downing (Ed.), *Teaching Communication Skills to Students with Severe Disabilities* (3rd ed.). Brookes Publishing.
- Heller, K. W., & Forney, P. E. (2008). Understanding disabilities and effective teaming. In K. W. Heller, P. A. Alberto, P. E. Forney, S. J. Best, & M. N. Schwartzman (Eds.), *Understanding Physical, Health, and Multiple Disabilities* (pp. 3-17). Pearson.
- Heydt, A., Edwards, C., & Cushman, L. (2004). *Perkins activity and resource guide: A Handbook for Teachers and Parents of Students with Visual and Multiple Disabilities* (2nd ed.). Watertown.
- Hogg, J., & Sebba, J. (1986). *Profound Retardation and Multiple Impairment*. Croom Helm.
- Horn, E., & Kang, J. (2012). Supporting young children with multiple disabilities: What do we know and what do we still need to learn? *Young Exceptional Children*, 15(1), 2-14.
- Horner, R. H., Carr, E. G., Strain, P. S., Todd, A. W., & Reed, H. K. (2002). Problem behavior interventions for young children with autism: A research synthesis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 32(5), 423-446.
- İşıkoğlu Erdoğan, N., & Canbeldek, M. (2017). Erken çocukluk döneminde ölçme ve değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1306-1327.
- Individuals with Disabilities Education Act, [IDEA] (2004). Regulations: Part B/Subpart A/Section 300.8.c. <https://sites.ed.gov/idea/regs/b/a>
- Kaiser, A. P., Ostrosky, M. M., & Alpert, C. L. (1993). Training teachers to use environmental arrangement and milieu teaching with nonvocal preschool children. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 18(3), 188-199.
- Kargın, T. (2007). Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 1-15. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000103
- Keen, D., Webster, A., & Ridley, G. (2016). How well are children with autism spectrum disorder doing academically at school? An overview of the literature. *Autism*, 20(3), 276-294.

- Kent-Walsh, J., & Light, J. (2003). General education teachers' experiences with inclusion of students who use augmentative and alternative communication. *Augmentative and Alternative Communication*, 19(2), 104-124.
- Kirk, S., Gallagher, J. J., Ruth Coleman, M., & Anastasiow, N. (2009). *Educating Exceptional Children* (12th ed.). Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Kleinert, H. (2001). An introduction alternate assessment. *Assessment for Effective Intervention*, 26, 57-60. <https://doi.org/10.1177/073724770102600209>
- Kratzer, D. A., Spooner, F., Test, D. W., & Koorland, M. A. (1993). Extending the application of constant time delay: Teaching a requesting skill to students with severe multiple disabilities. *Education and Treatment of Children*, 16(3), 235-253.
- Kriete, R., & Davis, C. (2014). *The morning meeting book*. Center for Responsive Schools, Inc.
- Küçüközyiğit, M., & Şafak, P. (2015). Arttırıcı ve Alternatif İletişim Teknikleri. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 4(1).
- Lancioni, G. E., & Singh, N. N. (2014). *Assistive technologies for people with diverse abilities*. Springer.
- Leung, J. P. (1994). Teaching spontaneous requests to children with autism using a time delay procedure with multi-component toys. *Journal of Behavioral Education*, 4(1), 21-31.
- Light, J., & McNaughton, D. (2012). The changing face of augmentative and alternative communication: Past, present, and future challenges. *Augmentative and Alternative Communication*, 28(4), 197-204.
- Macdonald, K., & Frank, M. C. (2016). When does passive learning improve the effectiveness of active learning? In *Proceedings of the 38th Annual Conference of the Cognitive Science Society* (pp. 2459-2464).
- McLoughlin, J. A., & Lewis, R. B. (2001). *Assessing students with special needs* (6th ed.). Prentice Hall.
- Mednick, M. (2007). *Supporting children with multiple disabilities*. Continuum.
- Mesibov, G. B., Shea, V., & Schopler, E. (2005). *The TEACCH approach to autism spectrum disorders*. Springer.
- Mirenda, P. (2001). Autism, augmentative communication, and assistive technology: What do we really know? *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 16(3), 141-151.
- Mirenda, P. (2003). Toward functional augmentative and alternative communication for students with autism: Insights and challenges. *Augmentative and Alternative Communication*, 19(4), 259-269.
- Mirenda, P. (2015). Considerations in developing and acquiring communication communication aids. In J. E. Downing, A. Hanreddy, & K. D. Peckham-Hardin (Eds.), *Teaching communication skills to students with severe disabilities* (3rd ed., pp. 137-162). Paul H. Brookes Publishing Co.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018). Resmi Gazete: 07.07.2006/30471.
- Özyürek, M. (1990). Özel Eğitimde Normalleştirimin Doğurguları. In *Eğitim Bilimleri 1. Ulusal Kongresi Bildiriler* (Vol. IV, pp. 113-122). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Özyürek, M. (1987). A Proposal for Definition Prevalence and Education of the Multiple Handicapped Children. *Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 113-122.
- Popham, W. J. (2011). *Classroom assessment: What teachers need to know* (6th ed.). Allyn & Bacon.
- Rispoli, M. J., Franco, J. H., van der Meer, L., Lang, R., & Camargo, S. P. H. (2010). The use of speech generating devices in communication interventions for individuals with developmental disabilities: A review of the literature. *Developmental Neurorehabilitation*, 13(4), 276-293.
- Rowland, C. (2009). Assessing communication in severely disabled children. In *Augmentative and Alternative Communication* (pp. 123-146). Paul H. Brookes Publishing Co.
- Salvia, J., & Ysseldyke, J. E. (2004). *Assessment in special and inclusive education* (10th ed.). Houghton Mifflin.
- Sands, D. J., & Wehmeyer, M. L. (1996). *Self-determination across the life span: Independence and*

- choice for people with disabilities*. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Sarı, H. (2019). Çoklu Yetersizliği Olan Öğrenciler. In İ. H. Diken (Ed.), *Özel Eğitime Gerekisini Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (pp. 145-156). Pegem Akademi.
- Siegel-Causey, E., & Bashinski, S. M. (1997). Enhancing nonsymbolic communication interactions among learners with severe disabilities. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 12(3), 141-151.
- Silberman, R. K., & Brown, F. (2005). Alternative approaches to assessing students who have visual impairment with other disabilities in classroom and community environments. In S. Z. Sacks & R. K. Silberman (Eds.), *Educating students who have visual impairments with other disabilities* (pp. 229-247). Paul H. Brookes.
- Shogren, K. A., Faggella-Luby, M. N., Bae, S. J., & Wehmeyer, M. L. (2004). The effect of choice-making as an intervention for problem behavior: A meta-analysis. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 6(4), 228-237.
- Snell, M. E., & Brown, F. (2014). *Instruction of students with severe disabilities* (8th ed.). Pearson.
- Smith, D. D., & Tyler, N. C. (2010). *Introduction to special education: Making a difference* (7th ed.). Pearson Education.
- Staub, D., & Hunt, P. (1993). The effects of social interaction training on high school peer tutors of schoolmates with severe disabilities. *Exceptional Children*, 60(1), 41-57.
- Stephenson, J., & Carter, M. (2011). Use of multisensory environments in schools for students with severe disabilities: Perceptions from schools. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 46(2), 276-290. <http://www.jstor.org/stable/23879697>
- Şafak, P. (2012). *Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimi*. Vize Yayıncılık.
- Şafak, P. (2018). Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitimleri ve bağımsızlığa ulaşmaları için desteklenmeleri. In P. Şafak (Ed.), *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* (pp. 1-32). Vize Akademik.
- Şafak, P., & Uyar, D. (2015). Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilere seçim yapma becerisinin öğretimi. *Electronic Turkish Studies*, 10(3), 234-252.
- Şafak, P., & Gül, B. (2020). Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin öğretmenlerine öneriler. In P. Şafak (Ed.), *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* (pp. 651-681). Vize Yayıncılık.
- Şafak, P., & Kalaylı, M. E. (2020). Görme ve ek yetersizliği olan çocuklar. In P. Şafak (Ed.), *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* (pp. 97-118). Vize Yayıncılık.
- Şafak, P., & Uyar, D. (2020). Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin iletişim becerileri ve öğretimi. In P. Şafak (Ed.), *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* (pp. 489-559). Vize Yayıncılık.
- Şafak, P., & Yürekli, M. (2020). Ağır ve çoklu yetersizliğin kavramsal çerçevesi. In P. Şafak (Ed.), *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* (pp. 1-34). Vize Yayıncılık.
- Taylor, L. R. (1997). *Assessment of exceptional students: Educational and psychological procedures*. (4th ed.). Allyn and Bacon.
- Tomlinson, C. A. (2014). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners* (2nd ed.). ASCD.
- Torun Yeterge, H., & Şafak, P. (2023). Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Görmeyen Bireylerin Eğitiminde Kutu Stratejilerinin Kullanımı: Literatür İnceleme Çalışması. *Eurasian Journal of Teacher Education*, 4(1), 57-82.
- Töret, Z. (2020). Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin değerlendirilmesi. In P. Şafak (Ed.), *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* (pp. 1-34). Vize Yayıncılık.
- Turnbull, A. P., Turnbull, H. R., & Wehmeyer, M. L. (2007). *Exceptional lives: Special education in today's schools* (5th ed.). Merrill/Prentice Hall.
- Uyar, D. (2016). *Çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların kullandıkları jestler ile yetişkinlerin çocuklarla etkileşim davranışlarının incelenmesi* [Unpublished master's thesis]. Gazi Üni-

- versitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Qvortrup, A., & Qvortrup, L. (2018). Inclusion: Dimensions of inclusion in education. *International Journal of Inclusive Education*, 22(7), 803-817.
- Westling, D. L., Fox, L., & Carter, E. W. (2014). *Teaching students with severe disabilities* (5th ed.). Pearson.
- Wolff Heller, K. (2001). Adaptations and instruction in literacy and language arts. In S. J. Best, J. L. Bigge, & K. Wolff Heller (Eds.), *Teaching individuals with physical, health, or multiple disabilities* (pp. 229-277). NJ: Prentice Hall.